

เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

โดยวิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองกับ วิธีสอนแบบมีส่วนร่วม

ข้ามเรือน สังขกุล*

คำสำคัญ 1. วิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง 2. วิธีสอนแบบมีส่วนร่วม

ความนำ

การปฏิรูปการศึกษาในปัจุบันนับว่าเป็นช่วงเปลี่ยนแปลงของระบบการจัดการศึกษา ในรูปแบบใหม่ เพื่อให้แน่กับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่พัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั่ง ดังนั้น การศึกษาจำเป็นต้องมีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้เป็นผู้ที่มีความสามารถทางการคิด มีนิสัยรักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และรู้จักแก้ปัญหา อย่างชาญฉลาดโดยใช้หลักการและเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวการปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๔ มาตรา ๒๔ ที่ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ ๑) จัด เนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ๒) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา ๓) จัด กิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รัก การอ่าน และเกิดการฝึกความรู้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. ๒๕๔๒ : ๑๕-๑๖) ใน การปฏิรูปการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้ให้เกิดความสำเร็จนั้น คือ ครูผู้สอนนั่นเอง สำหรับยุทธศาสตร์ การเรียนรู้ได้แก่ การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (หรือ เป็นศูนย์กลาง) ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ใช่สอนโดยครู เป็นผู้บอก แต่ครูต้องใช้เทคนิคการจัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยยึดผู้เรียนเป็นหลักให้เกิดการเรียน

*นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

รู้อย่างมีความหมาย ได้คุณภาพและมาตรฐานโดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย สมอง(สติปัญญา) จิตใจและภูมิปัญญา ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ที่ให้อื้อ거울รวมกันในระบบสังคมได้อย่างมีความสุข ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒ : ๒๗) ในมาตรา ๓๐ ให้สถานศึกษาพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละด้านการศึกษา ดังนั้นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนมีความสำคัญมาก เพราะผู้สอนต้องนำเทคนิคกระบวนการจัดการสอนใหม่ๆ มาให้ผู้เรียน มีความรู้ ทักษะ ค่านิยมการจัดการ มีทักษะในการคิดและแก้ปัญหา เห็นคุณค่าในการเรียนและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมสมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษา และพลศึกษา ในเรื่องความปลดล็อกภายในชีวิตซึ่งอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มาตรฐาน พ. ๕.๑ ป้องกันและหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การใช้ยา สารเสพติด และความรุนแรง (กรมวิชาการ. ๒๕๔๔ : ๑๕)

ดังนั้นใน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมสมกับเรื่องนี้ต้องศึกษาเทคนิคการสอนหลายวิธี เช่น การสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ การสอนแบบ

ศูนย์การเรียน การสอนแบบโครงงาน การสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน และการสอนแบบสืบสานสอบสวน ผู้สอนจะใช้กระบวนการสอนอย่างไรต้องให้เหมาะสมสมกับเนื้อหาวิชา ด้วยซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครั้นนี้ ผู้วิจัยสนใจการสอน ๒ วิธี ทั้งการสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กับการสอนแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าใจความต้องการของตนเอง จากการเรียนเป็นรายบุคคล และค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนการสอนแบบมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดผลดี คือ ผู้เรียน จะได้เรียนรู้เนื้อหาวิชาการ การมีส่วนร่วมทางความคิด และยึดทักษะทางการทำงานร่วมกับผู้อื่น จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิธีสอนโดยการใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองกับการสอนแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการจัดกระบวนการสอน เรื่องความปลดล็อกภายในชีวิต ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กับวิธีการสอนแบบมีส่วนร่วมและเพื่อต้องการทราบว่าวิธีสอนใดดี จะทำให้นักเรียนมีผลลัพธ์ทางการเรียนสูงกว่ากัน อันจะเป็นแนวทางพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experiment Research) มีจุดมุ่งหมายของ การวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ทางการเรียนเรื่องความปลดล็อกภายในชีวิต ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสหศาสตร์วิทยาการ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยวิธีสอนแบบให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองกับวิธีสอนแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- 1. ประชากร** ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้นนี้ เป็นนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๔๗ ของโรงเรียนสหศาสตร์วิทยาการ จำนวน ๑๓๒ คน
- 2. กลุ่มตัวอย่าง** ที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนที่กำลัง

ศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 ของโรงเรียนสหศาสตร์วิทยาการ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 60 คน ได้มามโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวมรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเองประกอบด้วย

3.1 แผนการสอนกลุ่มทดลองที่ 1 ใช้วิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

3.2 แผนการสอนกลุ่มทดลองที่ 2 ใช้วิธีการแบบมีส่วนร่วม

3.4 แบบทดสอบบัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจำนวน 30 ข้อ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบแผนการทดลองการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยใช้แผนการทดลอง แบบ Randomized Control-Group Pre-test Post-test Design. โดยดำเนินการทดลองสอนใน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 วันละ 1 คาบ คาบละ 60 นาที โดยจัดความสอนสลับกันระหว่าง กลุ่มทดลองที่ 1 กับกลุ่มทดลองที่ 2 ในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ รวม 5 สัปดาห์ ตั้งแต่เวลา 7.30- 8.30 น. ผู้วิจัยซึ่งจะทำการเข้าใจกับนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ก่อนดำเนินการทดลอง ทำการสอบถามก่อนดำเนินการทดลอง และดำเนินการทดลองสอนกับทั้ง 2 กลุ่ม โดยใช้เวลารวมกัน 24 คาบ และทำการทดสอบหลังการทดลอง นำผลการทดลองมาวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

- วิเคราะห์คุณภาพของข้อสอบ โดยหาค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) และค่าความเชื่อมั่นของข้อสอบ

- วิเคราะห์ข้อมูลคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง โดยหาค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนของกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 และของกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 โดยใช้การทดสอบค่า t-test dependent เปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนระหว่างกลุ่มทดลองที่ 1 กับกลุ่มทดลองที่ 2 โดยใช้การทดสอบค่า t-test independent

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการทดลองวิธีสอนเรื่องความปลดปล่อยในชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยวิธีสอนแบบมีส่วนร่วมและวิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองผลเป็นดังนี้

1. หลังการเรียนเรื่องความปลดปล่อยในชีวิต ของนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบมีส่วนร่วม มีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นทั้ง 2 กลุ่ม และนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบมีส่วนร่วมมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนที่เรียน โดยวิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จากข้อค้นพบนี้จึงสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูป

การศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง โดยได้รับการชี้แนะจากครูผู้สอนและเพื่อน ในการชี้แนะดังกล่าวเป็นลักษณะการกระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจที่กระจ่างขึ้น นอกจากนั้นการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข นักเรียนก็สามารถพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของตนเองได้มากขึ้น แสดงให้เห็นว่ากระบวนการสอนทั้ง 2 วิธี ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิรูปการเรียนรู้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งสาเหตุคงเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการจัดการการเรียนการสอนของครู โดยเชื่อในศักยภาพของนักเรียนซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ คอนสตรัคติวิชีน (Constructivism) โดยทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในการสร้างความรู้หรือเรียนรู้ด้วยตนเอง เมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบตัวที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Richardson, 1994 : 1)

2. คะแนนเฉลี่ยของการเรียนเรื่องความปลดภัยในชีวิต โดยวิธีสอนแบบมีส่วนร่วมสูงกว่าวิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง แสดงว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง แสดงว่ากับนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยพบว่าค่าของคะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบหลังการ

เรียน กลุ่มที่สอนโดยวิธีสอนแบบมีส่วนร่วมมีค่าของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 23.83 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.25 ส่วนกลุ่มที่สอนโดยวิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมีค่าของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 21.53 และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.05

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบมีส่วนร่วมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการสอนโดยวิธีสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นผลมาจากการจัดกระบวนการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนได้ปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้จากผู้รับมาเป็นผู้เรียนรู้เองแสดงบทบาทเป็นผู้เรียนที่มีคุณลักษณะตามดูดเน้นโดยเป็นผู้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มลงมือปฏิบัติงานสามารถสร้างความรู้และชีวင่านได้และเรียนรู้อย่างสนุกสนาน เพราะมีอิสระในการเรียน ทำให้ผลการเรียนสูงขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับเจตนาของประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เรื่องปฏิรูปการเรียนรู้ที่เป็นประเด็นเด่นที่สำคัญ โดยเฉพาะในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของ บุญเชิด กิจไบโณนันทพงษ์. (2540 : 45) ที่พบว่ากระบวนการกลุ่มยังเป็นการศึกษาจากประสบการณ์จริง ผู้เรียนโดยปฏิบัติจริงตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นจนทำให้เกิดการเรียนรู้มีความทราบซึ่งและจดจำสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ได้นาน นอกจากนั้นการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มยังสามารถฝึกนิสัยให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีและทำให้เกิดทักษะทางสังคมได้ดีอีกด้วย นอกจากนั้นการสอนแบบมีส่วนร่วมยังเป็นการใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเพื่อคิดเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงเข้ากับสภาพการณ์ต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเราได้สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ แก้ปัญหาเองได้โดยอาศัยกระบวนการกลุ่มนอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของวิภาพรรณ ผลผล (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย

เรื่องประสิทธิภาพของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิต ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสตรีวิทยา ๒ ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง คะแนนเจตคติของนักเรียนในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันโรคเอดส์และทักษะการปฏิบัติเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการจัดการสอนแบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้เรียนมีผลลัพธ์ทางการเรียนสูงขึ้นและผู้เรียนเกิดทักษะด้านต่างๆ ที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตในสังคมด้วย ประการที่สำคัญทำให้ผลลัพธ์ทางการเรียนสูงขึ้นคือการจัดกิจกรรมต้องจัดให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียนแต่ละคน(ประพันธ์ศรี สุเสาว์ฯ. ๒๕๔๐:๕) และการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมนี้ยังเป็นการสอนให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมและเรียนรู้จากกลุ่มให้มากที่สุด ดังนั้น ครูผู้สอนจึงเห็นว่า การเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมจะประสบผลสำเร็จตามมุ่งหมายของการเรียนได้นั้นต้องอาศัยกระบวนการกลุ่ม เป็นสำคัญนั้นเอง

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอแนะใน 2 ส่วน คือ

1. ข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้

1.1 การฝึกให้นักเรียนใช้กระบวนการกรุ่นได้ระดมสมองการใช้กระบวนการกรุ่นและการนำเสนอความคิดหรือผลงานนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น ครูควรให้ความสำคัญให้มากขึ้น การทำกิจกรรมเหล่านี้จะเป็นกิจกรรมเพิ่มทักษะในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ หากครูสอนอย่างรวมรั้ดหรือเร็วเกินไปเมื่อเวลาในการฝึกทักษะระดมพลังสมองหรือกระบวนการกรุ่นอยู่ก็อาจทำให้การจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

1.2 การจัดการเรียนการสอนต้องใช้เวลาการสอนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะในการสรุปองค์ความรู้ที่ยัง

ยังได้ด้วยตนเอง ดังนั้นครูผู้สอนต้องไม่เป็นผู้สรุปความรู้ให้นักเรียน เพราะจะทำให้การจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

1.3 การจัดกิจกรรมการสอนแบบมีส่วนร่วมจะเกิดประโยชน์สูงสุด ครูผู้สอนต้องมีความพยายาม และอดทนต่อการวัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นถึง การคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ทักษะอื่นๆ กับกลุ่มตัวอย่างในระดับช่วงชั้นต่างๆ เช่น นักเรียนที่อยู่ช่วงชั้นที่ ๑-๒ หรือระดับอุดมศึกษา

2.2 ควรศึกษาตัวแปรอื่นๆ เช่น การกล้าแสดงออกของนักเรียน ความรับผิดชอบ การทำงานกลุ่ม ความมีวินัย ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- โภวิท ประวัลพุกษ์. ๒๕๔๕. การเรียนรู้แท้. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บริษัทพัฒนาคุณภาพ. วิชาการ(พว.) จำกัด.
- ชวाल แพรตต์กุล. ๒๕๑๗. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน. เอกสารประชุมวิชาการ ครั้งที่ ๕ ณ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ.
- บุญเชิด กิจไถ่ยอนนัตพงษ์. ๒๕๔๐. “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม”ในทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ประพันธ์คิริ สุเสาร์ฯ. ๒๕๔๐. “กระบวนการกลุ่ม” ในทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. ๒๕๔๓. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๘ กรุงเทพมหานคร : เจริญผล.
- วิภาพรรณ ผลผล. ๒๕๔๑. ประสิทธิผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสตรีวิทยา ๒. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตวิชาเอกสุศักดิ์ศึกษา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. ๒๕๔๔. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ สุขศึกษา และพลศึกษา. ในหลักสูตรการศึกษาชั้นพื้นฐาน ๒๕๔๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____ ๒๕๔๒. พระราชนูปถัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (องค์การมหาชน).
- สาหรับสุข, กระทรวง. ๒๕๔๐. การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม. กรมสุขภาพจิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- Hmelo Cindy E. and Lin Xiaodong. 2000. **Becoming Self-Directed Learners : Strategy Development in Problem- Based Learning.** In Evensen. Dorothy H. and Hmelo.Cindy E (eds). Problem-Based Learning. A Research Perspective on Learning Interactions. 227-248. Mahwah. New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates.
- Richardson, V. 1994. “Constructivist Teaching :Theory and Practice” **Teaching Thinking & Problem Solving.** (December)